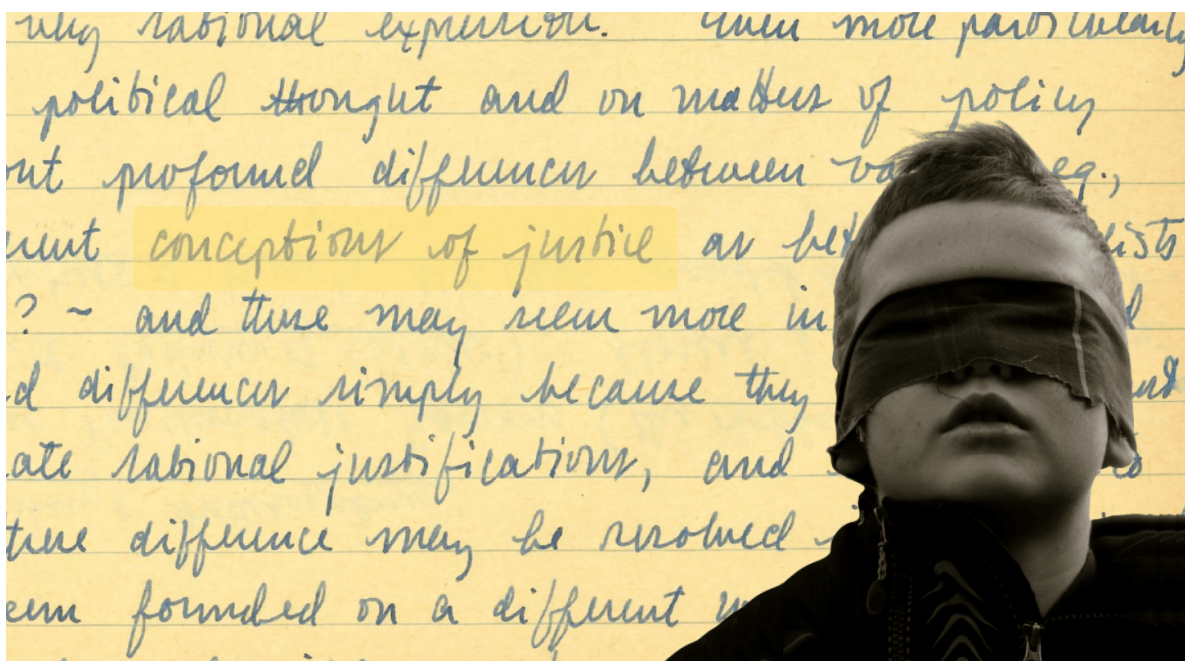

LA POSICIÓ ORIGINAL I ELS PRINCIPIS DE JUSTÍCIA

Igualtat i justificació: un replantejament de la posició original

Véronique Munoz-Dardé

Manuscrit provinent de l'arxiu [John Rawls Papers](#) (Harvard University Archives). Muntatge gràfic: Maria Oliva Campabadal (CETC).

La posició original té una elegància i un poder superiors a la majoria d'imatges filosòfiques. Ha captat l'atenció de lectors d'arreu del món i de moltes generacions d'estudiants, a més de ser famosa més enllà dels cercles filosòfics. Tanmateix, malgrat la seva popularitat, la posició original acostuma a ser distorsionada i malinterpretada. En concret, el mètode de raonament de John Rawls darrere del vel de la ignorància sovint es presenta com una manera d'assolir una conclusió per mitjà de la teoria de l'elecció racional. La meua intenció en aquest breu article és aclarir l'objectiu principal de la posició original i comentar les seves principals característiques en contraposició a aquesta lectura incorrecta dominant.

Què és la posició original?

La posició original és un experiment de pensament dissenyat per expressar de la forma més senzilla i persuasiva possible les consideracions que sostenen les nostres deliberacions sobre els principis de justícia social. Rawls argumenta que, juntes, aquestes consideracions

porten als seus dos principis de justícia.

La posició original pretén construir una perspectiva equitativa i imparcial sobre la qüestió de la justícia. Així, imaginem parts concebudes com a persones lliures i iguals que desconeixen les seves característiques socials, naturals i històriques com a individus. No coneixen la seva concepció particular de la bona vida, el seu lloc a la societat, classe i estatus social, raça o grup ètnic, sexe, intel·ligència, talent natural, etc. —es troben rere un *vel d'ignorància*—.

Les parts són darrere del vel de la ignorància, però continuen sent conscients de les qüestions socials i naturals que afecten les societats humanes. Preveuen diferents conjunts de principis conforme als quals elles i els seus descendents hauran de viure tota la seva vida. Aquests principis s'aplicaran a les principals institucions polítiques i socials que distribueixen conjuntament els beneficis i les càrregues essencials de la vida social (*l'estructura bàsica* de societat). En concret, les parts tenen en compte dues alternatives: una concepció utilitària de la justícia segons la qual «una societat està correctament ordenada quan les seves institucions maximitzen l'equilibri net de satisfacció» [1], i els dos principis de Rawls.

En els seus dos principis de justícia, Rawls estipula que: (a) cada persona té dret al més ampli esquema de llibertats bàsiques compatible amb un esquema similar de llibertats per a tothom; i (b) les desigualtats econòmiques i socials han de satisfer dues condicions: en primer lloc, han d'estar adscrites a càrrecs i posicions accessibles a tothom en condicions d'igualtat equitativa d'oportunitats; i en segon lloc, han de beneficiar en major mesura els membres més desfavorits de la societat (el principi de la diferència) [2].

Rawls afirma que, en reflexionar sota les limitacions de la posició original i, per tant, en haver de considerar seriosament què passaria si formessin part dels membres menys avantatjats de la societat, les parts es protegirien a si mateixes contra la pobresa. Així mateix, Rawls exposa que s'adoptarien els seus dos principis de justícia en lloc de l'utilitarisme. Això significa que les parts rebutjarien els principis segons els quals podrien sacrificar-se les llibertats, les oportunitats o el benestar d'alguns individus en nom d'un benefici superior per la resta. El menys adinerat gaudiria d'una situació millor si s'apliquessin els dos principis de Rawls en lloc dels principis utilitaristes: aquest és el motiu pel qual els hem d'elegir.

La posició original és un experiment de pensament dissenyat per expressar les consideracions que sostenen les nostres deliberacions sobre els principis de justícia social

Des de la publicació d'*Una teoria de la justícia*, hi ha hagut innumbrables arguments defensant que les parts darrere del vel de la ignorància donarien suport a principis diferents dels que formula Rawls. Aquestes crítiques semblen perdre de vista la funció que

Rawls assigna de manera explícita a la posició original. La tracten com un tipus d'experiment en què descobrim una conclusió poc evident a partir dels principis amb què emmarquem la posició. Emmarcada així, se suposa que la posició original *aporta proves* a favor dels principis de justícia de Rawls. No obstant això, Rawls insisteix que ha emmarcat la posició original a fi d'*il·lustrar* els principis i el seu atractiu racional. Rawls podria estar equivocat sobre on condueix la posició original o potser hagués estat millor que triés una posició diferent des de la qual començar. Però seguint les seves intencions, hem d'esperar una harmonia entre la posició original i els principis que recomana.

Per què hem de reflexionar sobre la posició original?

Discrepàncies sobre la justícia

Quina necessitat hi ha de reflexionar sobre la posició original? La posició original s'ha concebut per posar a prova si els dos principis poden ser objecte d'un acord assolit per tots els membres d'una societat caracteritzada per profunds desacords sobre el que és just i el que és injust.

Rawls escriu: «la idea intuïtiva de la justícia com a equitat és considerar els *principis de justícia* com l'objecte d'un acord original en una situació inicial degudament definida». [3] Si aïllem el tipus de consideracions que poden justificar drets sobre justícia, podem arribar a un estàndard públic compartit per resoldre problemes de les institucions socials bàsiques. Com molts dels seus contemporanis, Rawls està profundament preocupat pels nombrosos desacords polítics i morals, que en la seva època es van accentuar per les controvèrsies sobre els drets civils, la discriminació positiva, l'avortament, la llibertat sexual i la guerra del Vietnam. D'altra banda, també transmet l'optimisme relatiu de molts ciutadans que pensen que és concebible que una societat estigui «ben ordenada» en tant que compartir un «sentit públic de justícia fa possible que s'associïn conjuntament de manera segura» [4].

Amb aquesta reflexió sobre els principis de justícia, Rawls suggereix que és fructífer començar des del desig compartit d'una societat justa. Afirmar que, malgrat els debats continus sobre principis polítics, tota la ciutadania entén la necessitat de justícia. Els ciutadans tenen diferents *concepcions* de justícia i dissenteixen sobre el que és just i el que és injust, i sobre els principis de justícia. No obstant això, aquestes concepcions tenen en comú una apreciació sobre la necessitat de justícia. Per tant, existeix un acord subjacent sobre el *concepte* de justícia, definit per aquesta necessitat:

«Sembla llavors natural pensar que el concepte de justícia dista de les diferents concepcions de la justícia i que està especificat pel paper que tenen en comú aquests diferents conjunts de principis i concepcions. Aquells que sostenen diferents concepcions de la justícia poden [...] estar d'acord en què les institucions són justes quan no es fan distincions arbitràries entre les persones en assignar-los drets i deures bàsics i quan les regles determinen un

equilibri adient entre pretensions competitives als avantatges de la vida social».

Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*. Revised edition. Cambridge Mass.: Harvard University Press, 5 [cursiva afegida].

Per tant, en la recerca d'un acord sobre els principis de justícia en una societat caracteritzada per profunds desacords morals, comencem pels punts en què els participants raonables d'una conversa sobre justícia social poden estar d'acord, almenys en una reflexió. La finalitat d'aquest acord inicial mínim se centra, en concret, en les següents afirmacions raonables: (a) no hi ha d'haver *distincions arbitràries* entre les persones respecte a drets i deures fonamentals, i (b) els avantatges de la vida social, el que Rawls denomina «els fruits de la cooperació social», s'han de distribuir de manera *justa*.

Per tant, la posició original aïlla algunes consideracions raonables compartides que els ciutadans *ja recolzen*: quasi tòpics sobre el que constitueix una societat justa i raonable, com que seria injust discriminar una persona pel seu sexe, raça o origen ètnic.

La posició original aïlla algunes consideracions raonables compartides que els ciutadans ja recolzen sobre allò que constitueix una societat justa i raonable; per exemple, que seria injust discriminar una persona pel seu sexe, raça o origen ètnic

L'objectiu de Rawls és destacar com, en combinar-se, aquestes conviccions morals condueixen a principis que atorguen llibertats, igualtat davant de la llei, condicions decents i perspectives de futur, així com bases d'amor propi a tots els ciutadans. És conscient que a moltes persones els semblarà profundament discutible la idea de justícia resumida en els seus dos principis. Tanmateix, vol aclarir que les afirmacions que constitueixen premisses àmpliament compartides entre els seus interlocutors *condueixen* a aquests dos principis. Si estàs d'acord amb les afirmacions anteriors, que amb prou feines són polèmiques, llavors estàs compromès amb els seus efectes necessaris. D'aquí sorgeix la introducció del vel de la ignorància i la deliberació sobre la posició original. Rawls espera que el resultat sigui aclarir no només la força de les consideracions per a la seva pròpia concepció de justícia, sinó també la naturalesa dels desacords morals amb altres posicions.

La funció controvertida de l'elecció racional

Qualsevol que hagi llegit *Una teoria de la justícia* podrà sospitar que, fins ara, he donat molt poca importància a la funció de l'elecció racional en la posició original i, per descomptat, tindrà raó.

A més, a les publicacions secundàries hi ha descripcions dedicades per complet a l'elecció racional de la posició original. Des d'aquesta perspectiva, la *finalitat* de la posició original és servir com una configuració per a una elecció basada en la teoria de la decisió. Un clar i recent exemple d'aquesta perspectiva és la caracterització de la posició original de Rawls per Lara Buchak [5]. Buchak concep la posició original com el marc d'una elecció basada en la teoria de la decisió relativa a la utilitat esperada i ponderada en funció del risc de diferents polítiques socials. Per tant, descriu la posició original de la següent manera:

«Els individus tenen en compte les seves preferències sobre acords institucionals a la “posició original”, on les decisions es prenen rere un “vel d'ignorància” i les persones no coneixen amb anticipació el seu “lloc a la societat, classe o estatus social, la seva posició en la distribució dels recursos i les habilitats naturals, els seus objectius i interessos profunds o el seu perfil psicològic particular”. Per tant, els individus tenen en compte les seves preferències sobre una loteria en què es distribueixen els aspectes socials i en què els possibles «estats del món» especifiquen quin lloc ocuparà cada un a la societat».

Buchak, Lara, 'Taking risks behind the Veil of Ignorance', *Ethics*, April 2017, 625 [cursiva afegida].

La diferència entre aquestes estratègies exegetiques revela que hi ha una tensió considerable entre les diferents concepcions de la posició original de la teoria de Rawls. Val a dir que la controvèrsia entre aquestes concepcions incompatibles és conseqüència de les pròpies ambigüitats de Rawls respecte a la funció de l'elecció racional en la deliberació dels principis.

L'ambigüitat de Rawls, almenys a la versió inicial de l'obra *Una teoria de la justícia*, es troba entre una explicació d'elecció purament racional de la teoria política en què demostrem ser individus egoistes que adoptem certs principis per propi interès prudencial, i una explicació contrària a la teoria política amb una perspectiva ètica més àmplia que presenta la posició original com un mer seguiment de les raons que ja tenim tots, començant per un interès compartit en la necessitat d'institucions justes. L'última la tracta com un experiment de pensament en què descartem consideracions que introduirien distorsions o preferències en el pensament sobre la justícia social en lloc de posar èmfasi en l'egoisme o en la racionalitat com a axioma. No obstant això, si optem per aquesta segona interpretació, és obvi preguntar-se quina és la funció, si n'hi ha, de l'elecció racional.

Quin és llavors el rol de l'elecció racional en la deliberació sobre els principis de justícia? El primer que cal tenir en compte és que el mateix Rawls va canviar d'opinió després de la

publicació d'*Una teoria de la justícia*: de considerar que la teoria de la justícia formava part de la teoria de l'elecció racional va passar a concebre l'elecció racional com un mer conjunt d'eines formals en una concepció de justícia centrada en principis raonables i no en un interès racional. Per tant, a la seva obra pòstuma *Reformulació*, assenyala:

«Aquí corregeixo que una observació d'Una teoria de la justícia..., on es diu que la teoria de la justícia forma part de la teoria de l'elecció racional. [...] Això és simplement un error [...] El que s'hauria d'haver dit és que, per descriure les parts, i el seu raonament, s'utilitza la teoria de l'elecció (decisió) racional, però que aquesta teoria és en si mateixa part d'una concepció política de la justícia, una concepció que prova de justificar principis raonables de justícia. En absolut es pretén derivar aquests principis del concepte de la racionalitat com a únic concepte normatiu».

Rawls, J. (2001) *Justice as Fairness: A Restatement*, edited by Kelly, E. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 82 [èmfasi afegit].

El que Rawls destaca és una qüestió sobre la perspectiva de la persona egoista que imaginem deliberant rere el vel de la ignorància i com arriba a acceptar els principis de justícia. La qüestió, en paraules de T. M. Scanlon, és si la persona egoista darrere del vel de la ignorància està disposada a acceptar un principi de justícia «perquè considera que *no pot rebutjar-lo raonablement sigui quin sigui la posició que arribi a ocupar* o si, al contrari, se suposa que és acceptable per a una persona en qualsevol posició social *perquè seria l'elecció racional per a una persona egoista rere el vel de la ignorància*» [6].

Alguns dels problemes sobre justícia i raonabilitat quan es llegeixen simplement com fets per a l'elecció racional en la deliberació han de deixar indiferent un individu: no obliguen ningú a cooperar o no cooperar. La posició original pot entendre's com un suggeriment de com podem afegir més limitacions a la teoria de l'elecció racional de tal manera que sigui racional per a l'individu jugar a un joc amb cert contingut polític.

En diversos punts, sembla que Rawls té l'ambició de demostrar com hom pot deduir principis ètics reals, pertanyents al camp polític, d'aquestes consideracions racionals tan àmplies. En descartar la injustícia i l'arbitrarietat, podem trobar principis de la vida política que cada ciutadà pot justificar als altres. Rawls escriu: «L'objectiu és eliminar aquells principis que seria racional proposar [...] només si coneguéssim certes coses que són improcedents des del punt de vista de la justícia» [7]. Tanmateix, quan reconsidera la seva teoria, sembla, com acabem de veure, que abandona aquesta ambició.

La qüestió és si la persona egoista darrere del vel d'ignorància està

disposada a acceptar un principi de justícia perquè és racional o perquè és raonable

Podem argumentar que el cost d'allunyar-se de l'elecció racional i de centrar-se en la raonabilitat a la seva obra pòstuma és precisament acceptar que no *podem* trobar adequadament limitacions formals generals des de les quals obtenir la substància dels principis polítics. No obstant això, l'avantatge d'abandonar aquesta ambició és eliminar qualsevol ambigüitat en la formulació fonamental de l'abast de la teoria i centrar-se en justificar els termes de la cooperació social que no seria raonable rebutjar.

Combinació de les condicions de conducta raonable en un sol concepte

Allò que governa en la posició original són «premisses febles, encara que àmpliament acceptades» [8]. Aquesta forma de deliberació i justificació de principis de justícia es resumeix a les últimes pàgines d'*Una teoria de la justícia*:

«La justificació és un raonament dirigit als que estan en desacord amb nosaltres, o a nosaltres mateixos quan estem indecisos [...]. En estar destinada a harmonitzar-se mitjançant la raó, la justificació avança a partir del que tots els individus tenen en comú».

Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*. Revised edition. Cambridge Mass.: Harvard University Press, 508.

Per tornar a un punt explicat anteriorment: tots els ciutadans raonables podran, per exemple, estar d'acord en què la discriminació racial és injusta, però no tindran tan clar com seria una distribució justa de la riquesa i l'autoritat. Això pot generar desacords violents. Davant de la incertesa i els desacords, la posició original representa condicions que no són arbitràries i rebutgen la injustícia, i que tots podem recolzar en tant que raonables en la nostra reflexió. Ens permet preveure diferents concepcions de justícia i els seus respectius conjunts de principis, començant per premisses compartides. En utilitzar-la, podem prendre les nostres pròpies decisions sobre justícia deliberant amb altres persones.

Mitjançant el raonament a partir de la posició original, formulem principis que tots podem considerar justificats. Les parts no són persones d'una societat justa ni persones de la *nostra* societat. Tan sols són les criatures artificials creades per a la nostra deliberació quan *dissentim* sobre el que comporta la justícia, però estem motivats a trobar principis de justícia que puguem justificar-nos uns als altres.

L'objectiu de subratllar l'ambigüitat presentada per consideracions de l'elecció racional és que hem d'anar amb compte i no sobreestimar la funció de la posició original en l'argument global de Rawls. Rawls no concep la posició original com un mètode de descobriment de nous principis. La finalitat de la posició original és justificar principis que *ja* tenim a la nostra disposició i que al llibre es formulen abans de l'explicació de l'argument de la posició original. En la construcció de la posició original, Rawls únicament destaca la rellevància de l'estructura de les raons que ja tenim en compte quan ens referim a la justícia.

És aquesta lectura massa deflacionària? Diria que no: és magnífic l'atractiu de concebre la posició original com una heurística brillant per deliberar principis d'una societat justa *començant pel valor* que les persones donen al fet que les seves institucions siguin justificables davant els altres. Tanmateix, sí que planteja una pregunta més: Per què no presentar aquests arguments sense molestar-nos en aquest experiment de pensament que planteja ambigüitats indesitjables? Aquesta és precisament la lliçó que T. M. Scanlon extreu de l'observació citada amb anterioritat.

No obstant això, no tenim l'obligació de seguir Scanlon aquí i d'abandonar l'heurística. L'argument de Rawls recorda que, en pensar sobre la justícia de les nostres institucions polítiques, ens enfrontem a una dificultat, concretament, per trobar un punt de vista «que quedi al marge dels trets i circumstàncies particulars de l'estructura bàsica existent i no quedi distorsionat per ells» [9]. Els principis de justícia són principis per a l'estructura bàsica. Tanmateix, la nostra estructura bàsica és injusta. Fins i tot quan tenim la motivació de trobar principis i institucions que siguin justificables per als altres a l'esfera política, hi ha injustícies que ens semblen naturals. En altres paraules: fins i tot segons la lectura deflacionària anterior, la posició original és reveladora des del punt de vista filosòfic. Tal com exposa Rawls just al final d'*Una teoria de la justícia*, la posició original ens permet concebre el nostre món social i les nostres institucions polítiques des de la perspectiva adequada:

Podem recordar-nos a nosaltres mateixos que la naturalesa hipotètica de la posició original dona peu a la pregunta: «per què ens hauríem d'interessar per ella, sigui moral o d'un altre tipus?». Recordi la resposta: les condicions representades a la descripció d'aquesta situació són condicions que, en realitat, ja acceptem. O, si no ho féssim, se'ns pot persuadir per fer-ho mitjançant consideracions filosòfiques del tipus que s'introdueix ocasionalment.

Pot donar-se una explicació que sostingui cada aspecte de la posició original. Per tant, el que estem fent és combinar en un concepte la totalitat de condicions per a les que estem preparats després de la deguda reflexió per reconèixer-les en tant que raonables en la

nostra conducta respecte als altres (§4).

Una vegada entès aquest concepte, podem observar el món social en qualsevol moment des del punt de vista adient».

Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*. Revised edition. Cambridge Mass.: Harvard University Press, 514.

Davant de diferents interpretacions de la posició original, pot ser temptador triar la que entén l'elecció racional com una part essencial de la deliberació, perquè ens ofereix una lectura més ambiciosa d'*Una teoria de la justícia* en expressar l'objectiu bàsic de l'ètica col·lectiva en l'egoisme racional. Aquí he intentat descriure breument les raons per suposar que l'altra lectura és, en realitat, la més interessant i ambiciosa. Deixant de banda l'antiga esperança de basar la moral en la prudència, ens convida a veure com de reals són els principis en què ens hem de posar d'acord, tan sols sobre la base de trobar un interès comú en un desacord raonable.

REFERÈNCIES

- 1 — Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*. Revised edition. Cambridge Mass.: Harvard University Press, 20.
- 2 — Rawls, J. (2001) *Justice as Fairness: A Restatement*, edited by Kelly, E. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 42-43.
- 3 — Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*. Revised edition. Cambridge Mass.: Harvard University Press, 102 [cursiva afegida].
- 4 — Ibídem, 5.
- 5 — Buchak, Lara, 'Taking risks behind the Veil of Ignorance', *Ethics*, April 2017.
- 6 — Scanlon, T. M. (2003) 'Utilitarianism and Contractualism', in *The Difficulty of Tolerance*. Cambridge: Cambridge University Press, 146 [cursiva afegida].
- 7 — Rawls, J. (1999) *A Theory of Justice*. Revised edition. Cambridge Mass.: Harvard University Press, 16-17.
- 8 — Ibídem, 18.
- 9 — Ibídem, 15.

Véronique Munoz-Dardé

Véronique Munoz-Dardé és professora al Departament de Filosofia de la University College of London i professora adjunta Mills de Filosofia a la University of California, Berkeley. És coneguda pels seus treballs sobre ètica i filosofia política. En els darrers anys ha escrit articles sobre la importància dels números en el raonament pràctic, sobre l'ideal polític d'igualtat, sobre responsabilitat i sobre justícia distributiva. És autora dels llibres *La justice sociale* (2001) i *Rawls: justice et critique* (2014).